Zrinko Mičetić
Praputnjak 193A, 51 225 Praputnjak
mob. 098 45 48 45
Email: zrinko.micetic@rijeka.hr
Praputnjak, srpanj 2011.

NOVE SPOZNAJE O VINODOLSKOM ZAKONU
Predavanje u Društvu prijatelja glagoljice u Zagrebu 14. 09. 2011

Poštovane dame i gospodo,

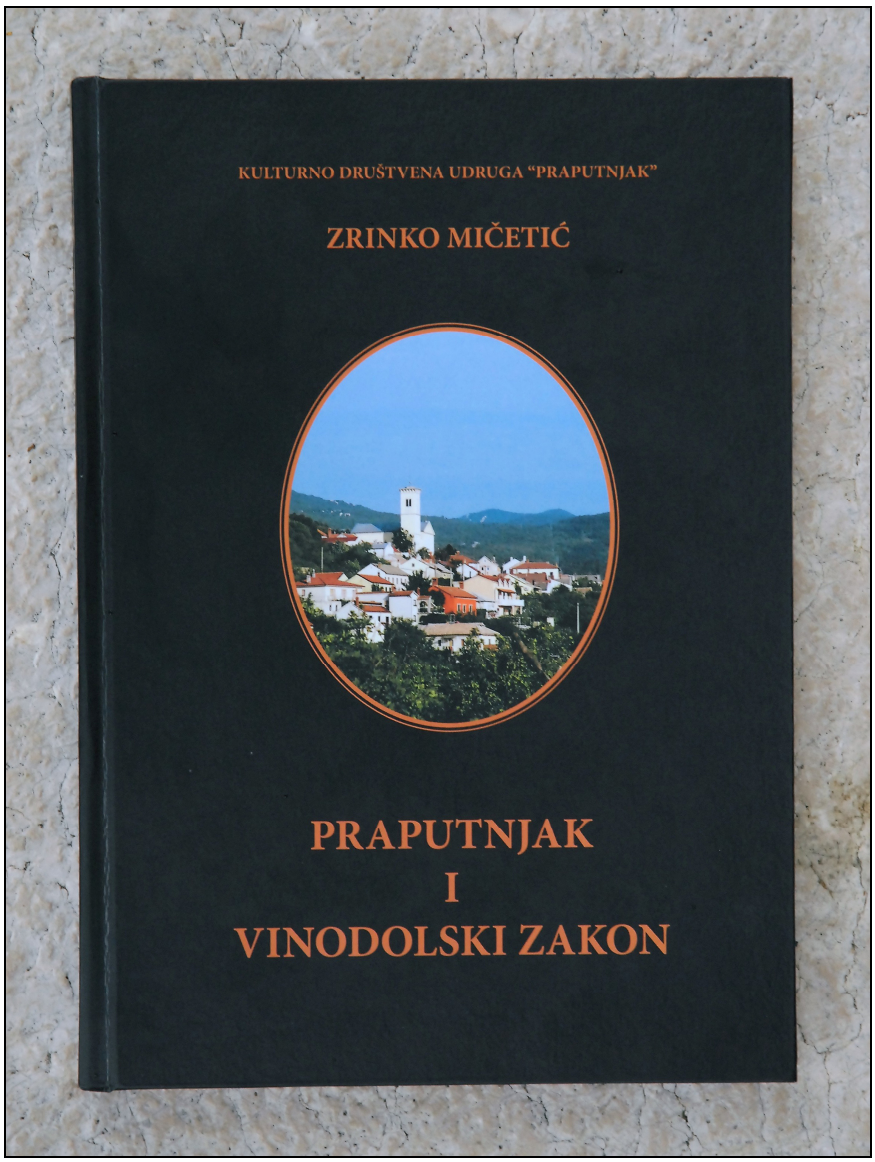

Koncem prošle godine, zbog moguće objave osvrta u glasilu, primjerak knjige Praputnjak i Vinodolski zakon (izdavača Kulturno društvene udruge Praputnjak) dostavio sam Društvu prijatelja glagoljice, na što je uslijedio poziv za održavanje ovog predavanja. Poziv mi predstavlja izuzetnu čast, a posebno mi je drago zbog toga što se obostrano radi o zanimanju za hrvatsku povijest i kulturnu baštinu isključivo iz ljubavi ili, kako to stoji u nazivu vaše udruge, iz prijateljstva.

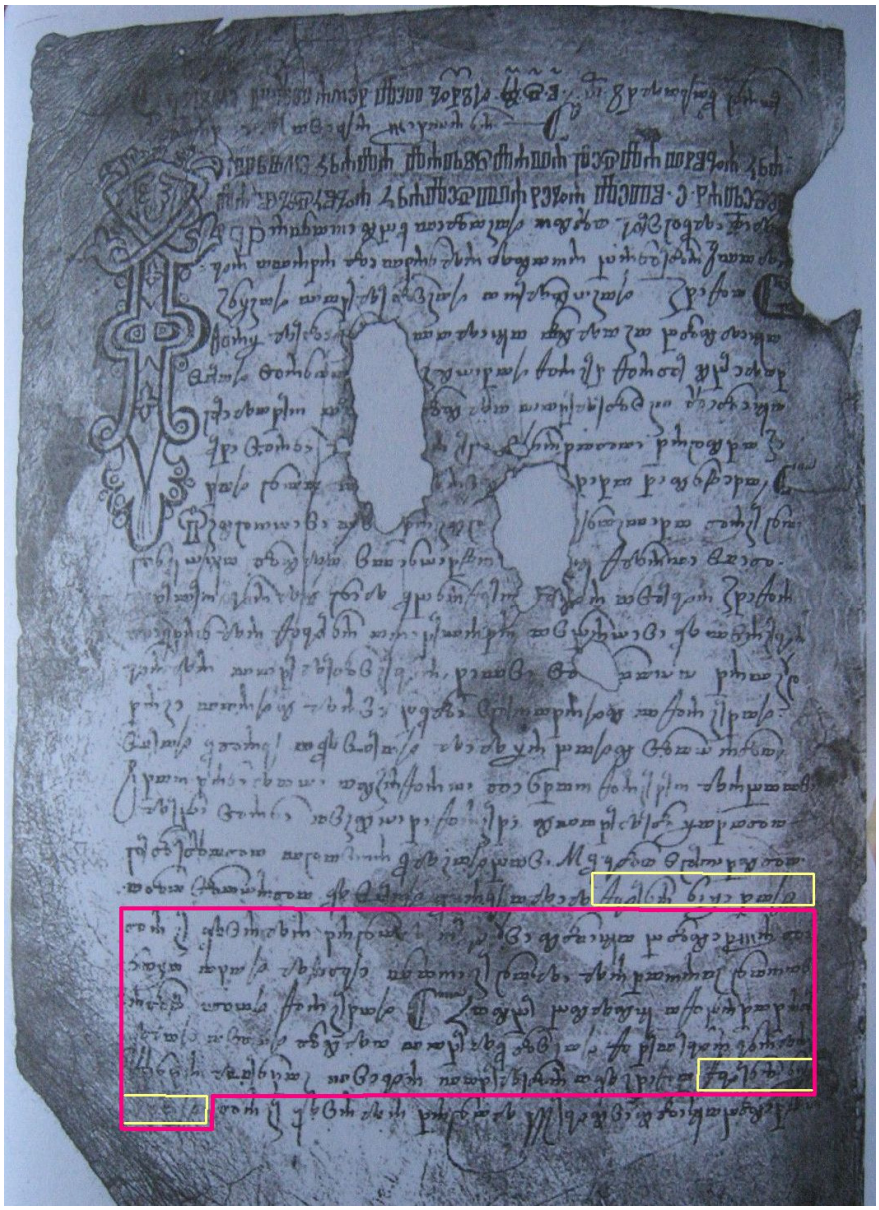

Vinodolski zakon, čija je ovo prva od 17 stranica, jedan je od bisera hrvatske povijesti i kulture. sastavljen je 1288. godine, nekoliko desetljeća nakon uspostave vinodolskog kneštva. Njegov je nastanak reakcija Vinodolaca na pokušaje kneza i biskupa da vrlo specifične društvene odnose u Vinodolu preurede u svoju korist. Posebnu vrijednost i van Hrvatske daje mu činjenica da ga nije sastavio feudalni gospodar, već Vinodolski puk i to, zanimljivo, crkvene i svjetovne osobe zajedno.

Vinodolski zakon sačuvan je u dva prijepisa, od kojih je važniji stariji Novljanski prepisan u XVI stoljeću kurzivnom glagoljicom.

Predavanje nosi naziv Nove spoznaje o Vinodolskom zakonu, pa ću krenuti od najvažnije spoznaje koja se odnosi na razumijevanje samog teksta, a to je da se pogreške prepisivača ne svode samo na LAPSUSE KAO ŠTO SU izostavljanje slova, negacije, pomoćnog glagola i slično, što je već davno uočeno, već da su svi nepravilni, nelogični i nejasni dijelovi teksta takvi što ih je takvima učinio prepisivač svojim pogreškama. Prepisivač griješi uvijek na isti način, tipski, pa je u svim slučajevima relativno lako i s velikom sigurnošću utvrditi ne samo smisao, već i kako je izgledao originalni tekst.

Najprije treba iskoristiti najočitiju pogrešku prepisivača:

Na prijelazu prve na drugu stranicu jedan od kasnijih prepisivača prepisao je iz predloška dva puta istih pet redaka teksta. Na slici je crvenom bojom uokviren tekst koji je u nastavku ponovno prepisan.

Iz postupka prepisivača izvlačim tri zaključka:

1. Pogledajmo zašto je prepisivač pogriješio. Riječ „rečenih“ navedena je u tekstu prve stranice na dva mjesta kako je označeno žutom bojom. Kada je prepisivač prepisujući došao do drugog navođenja riječi „rečenih“ i prepisao je, vratio se u predložak potražiti tu riječ kako bi nastavio pisanje, ali je pogrešno zaključio da je u pitanju prvonavedena riječ „rečenih“ i započeo prepisivati tekst koji je već prepisao.
   Iz načina na koji je prepisivač pogriješio treba zaključiti da on ima problema sa snalaženjem u tekstu predloška na makro razini.

2. Kao drugo se treba zamisliti nad činjenicom da prepisivač već na samom početku posla, što znači da nije u pitanju umor, prepisuje po drugi puta pet redaka koje je neposredno prije toga prepisao, a bez da to primjećuje. Zaključak je da se prepisivač ne trudi ili nije u stanju shvatiti što prepisuje, jer bi u protivnom odmah primijetio da je ušao u pogrešku.

3. I treće. Dva puta prepisanih istih pet redaka razlikuju se međusobno u pet sitnih detalja. Ako tome dodamo kao šestu, pogrešku samog pristupanja ponovnom prepisivanju i primijenimo odgovarajući matematički postupak, proizlazi da su prilikom možda i samo jednog prepisivanja Vinodolskog zakona u tekstu mogle nastati 582 pogreške ili pod navodnicima „ispravke“ teksta. Moguće je da uzorak teksta nije reprezentativan, pa nije dobiven dobar rezultat, ali sve navedeno čini realnom pretpostavku da je prepisivač vrlo nesolidan i da je počinio velik broj pogrešaka.

Čl. 68 AKO ROTNIKI

AKO POROTNIKI

Kako bi došao do daljnjih korisnih zaključaka analizirao sam tri beznačajne pogreške prepisivača koje svi istraživači ispravljaju na isti način.

U sačuvanom primjerku stoji AKO ROTNIKI, a u predlošku je moralo stajati AKO POROTNIKI. Prepisivač je u predlošku preskočio s prvonavedenog slova O na drugonavedeno slovo O i na taj način izostavio slog PO tako da je od POROTNIKI nastalo ROTNIKI.

Prepisivač nije u stanju pročitati, zapamtiti i odjednom zapisati riječ od 9 slova.

Čl. 31 ONOGRA GRADA

ONOGA GRADA

U sačuvanom primjerku stoji ONOGRA GRADA, a u predlošku je moralo stajati ONOGA GRADA. Prepisivač je najprije preskočio sa slova G u prvoj riječi na slovo G u drugoj riječi, a zatim sa slova A u drugoj riječi na slovo A u prvoj riječi.

Prepisivač nije u stanju pročitati, zapamtiti i odjednom zapisati riječ od 5 slova.

Čl. 37 AKO BI KLIČ POMAGAITE

AKO BI BIL KLIČ POMAGAITE

AKO BIL BI KLIČ POMAGAITE

I BILO BI V GRADU

U sačuvanom primjerku stoji AKO BI KLIČ POMAGAITE

Istraživači ispravljaju u AKO BI BIL KLIČ POMAGAITE (drugi red). To je dobro gledajući značenje, ali nije moglo stajati u predlošku jer izostaje logično objašnjenje za postupak prepisivača.

U predlošku je moralo stajati AKO BIL BI KLIČ POMAGAITE (treći red). Prepisivač je prepisao prvonavedeno BI i zatim nastavio pisati tekst koji slijedi nakon drugonavedenog BI i na taj način ispustio riječ BIL. I gledajući sintaksu predloženo rješenje AKO BIL BI KLIČ POMAGAITE iz trećeg retka usklađeno je s nastavkom rečenice navedenim u četvrtom retku: I BILO BI V GRADU.

U svakom slučaju prepisivač nije u stanju pročitati, zapamtiti i odjednom zapisati ni riječ od 3 slova.

Iz navedena je tri primjera jasno da prepisivač prepisuje tekst slovo po slovo držeći kažiprst na mjestu trenutnog prepisivanja u predlošku. Ali i tako radeći njemu je problem snalaziti se u tekstu predloška i na mikro razini. Sada je jasno i zašto prepisivač nije primijetio da prepisuje tekst koji je već prepisao. Prepisujući slovo po slovo on teško može, ili uopće ne može pratiti smisao teksta, odnosno razumjeti što piše, tako da bi poslu koji obavlja možda više priličio naziv precrtavanje. Nadalje, prepisujući slovo po slovo držeći kažiprst na tekstu predloška, osim što preskače tekst u istom retku, prepisivač preskače iz retka koji prepisuje u gornji ili donji redak.

Zbog toga mu se vrlo često dogodi da izostavi riječ ili dio teksta. Svi primjeri pokazuju da prepisivač nakon što primijeti pogrešku, obvezno dopisuje izostavljeni tekst, jasno na neodgovarajuću poziciju, i na način da ne radi nikakve prilagodbe, već jednostavno dopisuje izostavljeni tekst u obliku zapisanom u predlošku. Pravilnije je reći da nastoji prepisati tekst u istom obliku, jer primjeri pokazuju da ni u ovakvim slučajevima on često ne može izbjeći ponovne pogreške.

Slijede nove spoznaje kroz nekoliko primjera pogreški prepisivača i ispravki teksta:

DRŽEĆI SPOMENIK SVAKI SA SVOJE STRANE
POLOŽILI SU GA PRED VIJENAC

Iako neupitnog značenja, ovo je nesuvisli tekst. Lako je utvrditi kako bi zamjenom riječi dobili pravilan tekst.

U Vinodolskom zakonu ne nalazi se ovaj već analogan primjer (Čl. 59).

I TAKOI V TOI ISTOJ PENI AKO SE KI MUŽ NAIDE
DA SE KAŠTIGAI V TOM GRIHU

I TAKOI V TOM GRIHU AKO SE KI MUŽ NAIDE
DA SE KAŠTIGAI V TOI ISTOJ PENI

Gore je tekst iz sačuvanog primjerka Vinodolskog zakona, a dolje kako je on morao izgledati u predlošku. Jasno je i kako je prepisivač držeći kažiprst na predlošku nakon što je prepisao prvonavedeno slovo V, nastavio prepisivati tekst koji slijedi nakon drugonavedenog slova V. Da bi količina teksta ostala nepromijenjena izostavljeni tekst je dopisao naknadno.

ONI SVEDOKI
ESU VEROVANI DA NIŠĆE MANE IMA PRISEĆI
PA ZAKONU GRADA * PRED ONIMI SVEDOKI TO E BILO

Riječ da u predlošku je morala stajati na mjestu koje sam označio zvjezdicom. Upisivanje riječi DA na neodgovarajuću poziciju je karakteristična tipska pogreška, dok izostavljanje riječi DA na mjestu označenom zvjezdicom može biti isto to ili pak svjesni postupak prepisivača s ciljem da količina teksta ostane nepromijenjena.

KRIVCI PENI I AKO
INU RIČJU NIMAJU ČIM PLATITI VIŠE REČENIH PENI
I BANDI NIMAJU ČIM PLATIT GDN KNEZ NAD NIH
ŽIVOTI MORE UČINITI VOLU SVOU ČA BUDE NEMU DRAGO

Ovo je primjer jače ispremiješanog teksta s nizom pogrešaka prepisivača. KRIVCI PENI to jest KRIVCI KAZNE ne znači ništa i originalno je moralo stajati KRIVCI PENANI to jest KRIVCI KAŽNJENI. Zadnji dio odredbe da će knez s takvim krivcima postupiti po svojoj volji nije sporan pa ćemo ga zbog preglednosti izostaviti.

KRIVCI PENI I AKO
INU RIČJU NIMAJU ČIM PLATITI VIŠE REČENIH PENI
I BANDI NIMAJU ČIM PLATIT

RIČ znači STVAR, a PENI i BANDI su kazne.

Ovo je nesuvisli tekst. Jedni istraživači smatraju da je ovdje riječ o krivcima koji nemaju novac za platiti, a drugi da je riječ o krivcima koji nemaju stvari kojom bi platili, te sukladno tome stavljaju u zagradu dijelove teksta. Ovdje je riječ o oboje od toga i ništa se ne smije izostaviti. Iz ovih je ostataka lako rekonstruirati izvorni suvisli tekst, a zatim, zbog provjere, simuliranjem tipskih pogreški prepisivača ponovno dobiti tekst kakav je došao do nas.

KRIVCI PENI I AKO
INU RIČJU NIMAJU ČIM PLATITI VIŠE REČENIH PENI
I BANDI NIMAJU ČIM PLATIT

KRIVCI PENANI AKO
NIMAJU ČIM PLATIT VIŠE REČENIH PENI I BANDI I AKO
INU RIČJU NIMAJU PLATITI

KAŽNJENI KRIVCI AKO
NEMAJU ČIME PLATITI VIŠE REČENE ŠTETE I KAZNE I AKO
DRUGOM STVARI NEMAJU PLATITI

Gore je sačuvani tekst, u sredini tekst kako je morao biti zapisan u predlošku, a na dnu tekst kako sam ga u knjizi napisao na štokavskom. Dalje je navedeno da s takvim krivcima knez može postupiti po svojoj volji i to nije sporno.

Jedna odredba s početka Vinodolskog zakona započinje riječima OD TATBE to jest OD KRAĐE, a zatim su navedene tri stvari.

OD TATBE	OD MOŠUNE
	OT ŽITA POŽGANIA KO STOJI NA POLJI
	OD SENA

Prvo i treće su krađa u privremenom skloništu za životinje i krađa sijena sa stoga. Izraz ŽITA POŽGANIA na štokavskom svi zamjenjuju s PALEŽ ŽITA. Ali da li je to dobro?

Nelogično je da bi u odredbi koja započinje riječima OD TATBE bio naveden palež žita i to umetnut između dvije krađe, te da bi palež žita bio tretiran jednako kao najlakše krađe. Palež žita je puno teže i društveno opasnije kazneno djelo.

Što je u pitanju?

POMAGAI.....
POŽANIENA KO STOJI NA POLJI.....

U originalu Vinodolskog zakona i u predlošku iz kojeg je prepisivao najnesolidniji od svih prepisivača Vinodolskog zakona, nije stajalo OT ŽITA POŽGANIA nego OT ŽITA POŽANIENA, a redak iznad započinje s riječi POMAGAI.

Prilikom prepisivanja riječi POŽANIENA, prepisivač je zbog položaja kažiprsta na predlošku preskočio u gornji red u riječ POMAGAI, a zatim se ponovno vratio u riječ POŽANIENA. Tim postupkom je riječ POŽANIENA pretvorena u POŽGANIA.

U odredbi nije riječ o paležu žita nego o krađi požanjenog žita koje vezano u snopove stoji na polju i suši se.

Ovo je bilo dosta zamorno, pa da bi povratili pažnju postaviti ću jedno pitanje.

29 30 30 29 29 29 29 29 29 28 30 29 29 29 29 28

Želi li netko dati prijedlog kako premještanjem ili promjenom broja ovaj niz brojeva učiniti logičnijim?

Brojevi predstavljaju brojeve redaka teksta na stranicama Vinodolskog zakona. Posljednju stranicu nisam naveo jer ona ima onoliko redaka koliko na kraju preostaje i samo otežava preglednost niza. Ovime prelazim na tumačenje spoznaje da oblik teksta Vinodolskog zakona u sačuvanom primjerku nije onakav kakav je bio u originalnom zapisu.

Niz ćemo učiniti potpuno logičnim ako riješimo tri poznata problema Vinodolskog zakona.

Krenimo od problema odredbe o prisezi u sporu o nalaženju izgubljene stvari i isplati nagrade za nalaženje. Strane u sudskom sporu su onaj tko je izgubio stvar i obećao dati nagradu za pronalaženje i onaj tko je pronašao stvar i traži obećanu nagradu.

ZVERH TIH 40 SOLDINI IMA PRISEĆ KAKO E
DAL VOLA OBEĆAL E DATI ON KI GOVORI DA E TU
ISTU CENU DAL I DA JU E IZISKAL I ZNAŠAL

O TIH 40 SOLDINA IMA PRISEGNUTI DA IH JE
DAO ILI OBEĆAO DATI ONAJ TKO GOVORI DA JE TU
ISTU NAGRADU DAO I DA JU JE TRAŽIO I PRONAŠAO

Gore je tekst Vinodolskog zakona, a dolje tekst na štokavskom. Osim što je tekst nesuvisao, mogućnost prisege, pravno gledajući, morala je postojati primarno za onoga tko tvrdi da je stvar pronašao, a to u tekstu nije slučaj.

ŠTO PRISEŽE?	KAKO E DAL VOLA OBEĆAL E DATI
TKO PRISEŽE?	ON KI GOVORI DA E TU ISTU CENU DAL
ŠTO PRISEŽE?	DA JU E IZISKAL I ZNAŠAL
TKO PRISEŽE?	? (NEDOSTAJE)

Ovo je raščlanjeni tekst. Navedene su dvije prisege, a samo jedan priseženik. Očito da je u sačuvanom tekstu izostavljen drugi priseženik, odnosno onaj koji tvrdi da je stvar pronašao.

Dopunimo sada sačuvani tekst.

ZVERH TIH 40 SOLDINI IMA PRISEĆ KAKO E
DAL VOLA OBEĆAL E DATI ON KI GOVORI DA E TU
ISTU CENU DAL I DA JU E IZISKAL I ZNAŠAL
ON KI GOVORI DA E TU ISTU STVAR ZNAŠAL

Crveno je označen redak teksta koji je ispustio prepisivač, a to mu se dogodilo zato što su dva retka završavala s riječi ZNAŠAL. Sada tekst zvuči kao stih a pravni problem je nestao.

29 30 30 29 29 29 29 29 29 28 30 29 29 29 29 28
29 30 30 29 29 29 29 29 29 29 30 29 29 29 29 28

Ova se odredba nalazi na stranici koja u sačuvanom primjerku ima 28 redaka, što znači da je i ova stranica originalno imala 29 redaka. Ispravka je unesena u donjem nizu.

Sada se nameće zaključak da i druga stranica s kraja teksta koja ima 28 redaka nije u ranijem prijepisu imala 28 nego također 29 redaka.

Pogledajmo kako završava sačuvani tekst Vinodolskog zakona.

PRETPOSLJEDNJA ODREDBA O

OVLASTI KNEZA NAD SVIMA LJUDIMA

ZAKLJUČNI TEKST

POSLJEDNJA ODREDBA O

DOKAZIVANJU MRTVIM SVJEDOCIMA

Nakon zaključnog teksta dopisana je još jedna odredba. Istraživači smatraju da je ta odredba o dokazivanju mrtvim svjedocima dopisana naknadno. Mislim da to nije tako i da je i ovdje u pitanju pogreška prepisivača.

Posložimo sada tekst kako bi bilo normalno da je posložen.

PRETPOSLJEDNJA ODREDBA O

OVLASTI KNEZA NAD SVIM LJUDIMA (UDRŽI)

POSLJEDNJA ODREDBA O

DOKAZIVANJU MRTVIM SVJEDOCIMA (DRŽI)

ZAKLJUČNI TEKST

U zagradi su riječi kojima završavaju odredbe. One se razlikuju samo u prvom slovu. Jasno je što se dogodilo. Kada je prepisao riječ UDRŽI prepisivač ju je potražio u predlošku i pogrešno zaključio da je upravo prepisao riječ DRŽI. Na taj je način preskočio posljednju odredbu. Sličnih pogrešaka prepisivač je napravio vrlo veliki broj, ali pogledajmo još jednom najsličniju i najočitiju pogrešku s prve stranice o kojoj je već bilo riječi.

POČETAK TEKSTA	KRAJ TEKSTA
REČENIH	UDRŽI
REČENIH	DRŽI

Na početku teksta prepisivač je preskočio s drugonavedene riječi REČENIH natrag na prvonavedenu riječ REČENIH i tako dva puta prepisao istih pet redaka teksta.

Na kraju teksta prepisivač je preskočio s riječi UDRŽI naprijed ne riječ DRŽI i tako preskočio dio teksta, odnosno posljednju odredbu. Kada je vidio što je napravio izostavljenu posljednju odredbu dopisao je nakon zaključnog teksta,

Čim je prepisivač ušao u pogrešku i započeo prepisivati zaključni tekst na neodgovarajuću poziciju, raspored teksta u predlošku i prijepisu zbog počinjene pogreške više nije bio isti. Prepisivač je izgubio oslonac u radu, te je na stranicu prepisao redak manje nego što ih je imao predložak. Zbog toga pretposljednja stranica ima 28 umjesto 29 redaka.

29 30 30 29 29 29 29 29 29 29 30 29 29 29 29 29

Nakon eliminiranja obje stranice s po 28 redaka imamo ovo stanje. Druga treća i jedanaesta stranica imaju po 30 redaka a sve ostale po 29. Na boju sada ne obraćajte pažnju. Ima li tko prijedlog za uređenje niza? Niz ćemo učiniti potpuno logičnim ako riješimo ono što se smatra najvećim problemom teksta Vinodolskog zakona.

Osuđeni kradljivac u Vinodolu morao je platiti oštećenom Vinodolcu dvostruku vrijednost ukradene stvari, a knezu i crkvi, ako je njih pokrao, sedmerostruku vrijednost ukradene stvari.

Na prvoj stranici koja je označena crvenom bojom navedeno je na jednom mjestu da krivac plaća štetu "kakoj više izrečeno", a na drugoj stranici označenoj crvenom bojom da plaća "škodu duplu kakoi pisano". U prethodnom tekstu plaćanje štete uopće se ne spominje i to je taj najveći problem.

Stariji istraživači predložili su rješenje na način da su u prethodnom tekstu, Jagić i Rački na jednom, a Kostrenčić na drugom mjestu dopisali "i škodu duplu". Ni jedna ni druga intervencija nisu učinjene na zadovoljavajućoj poziciji ili točnije: u prethodnom tekstu ne postoji pozicija na kojoj bi ovakva intervencija bila prihvatljiva, a osim toga interpolacija samo teksta " i škodu duplu" nije pravno gledajući dovoljna.

Preuzvišeni biskup Mile Bogović kao prvi, a zatim i Margetić smatraju da je postojao predložak prema kojem je pisan Vinodolski zakon i da je "zagonetni tekst", kako ga on naziva, nekritički prepisan iz predloška na neodgovarajuću poziciju. Slažem se da je postojao predložak prema kojem je sastavljen Vinodolski zakon i to obrazlažem na nekoliko stranica knjige, ali "zagonetni tekst" ne može se uzeti kao argument za to. Ovdje je ponovno u pitanju pogreška prepisivača, a stvar je vrlo jednostavna.

KMETI I POPI OD TATBI IMIJTE 1 ZAKON

29 30 30 29 29 29 29 29 29 29 30 29 29 29 29 29

Na drugoj crvenom bojom označenoj stranici naveden je i ovaj tekst:

Smatram da brojka 1 ovdje ne znači ISTI kako redom svi smatraju, nego PRVI, odnosno prvonavedeni zakon o plaćanju dvostruke odštete za krađu koji je naveden u sljedećoj odredbi:

I IMA SE VIDITI DA KMET VAZME ZA TATBU OD EDNOGA 2,
A DVOR KNEŽ ILI SLUŽABNICI VIŠE PISANI OD EDNOGA 7

29 30 30 29 29 29 29 29 29 29 30 29 29 29 29 29

U ovoj odredbi je sadržano sve na što se poziva zagonetni tekst s crvenih stranica: "plaća štetu kako je više izrečeno", "plaća škodu duplu kako je napisano", "kmetovi i popovi za međusobnu krađu primjenjujte prvi zakon".

Odredba se nalazi na stranici s 30 redaka označenoj plavom bojom i kada bi se ta stranica nalazila ispred obje stranice označene crvenom bojom, odnosno na samom početku Vinodolskog zakona, "zagonetni tekst" to prestaje biti. S prve na drugu i s druge na treću stranicu tekst se prelijeva, pa se stranica s trideset redaka označena plavom bojom mogla nalaziti jedino neposredno ispred prve stranice označene crvenom bojom.

29 30 30 30 29 29 29 29 29 29 29 29 29 29 29 29

Preseljenjem stranice nestaje najveća nelogičnost Vinodolskog zakona, a ne nastaje nikakav novi problem. Štoviše, preseljenjem se poboljšava kompozicija teksta. Naime, vidi se intencija sastavljača da obrađuju temu po temu, pogotovo u prvom dijelu, a kasnije se taj pristup sve više gubi, što je razumljivo. Preseljenjem stranice tematska cjelina s te stranice dolazi na sam početak teksta, među druge tematske cjeline, dok se na mjestu ekstrapoliranja stranice dvije grupe odredbi o svjedocima spajaju u jednu cjelinu.

Analizirajmo sada brojeve redaka po stranicama prije pogreške prepisivača.

29 30 30 30 29 29 29 29 29 29 29 29 29 29 29 29

Zašto je ovaj raspored redaka po stranicama prema kojem se tri stranice s po 30 redaka nalaze skupa kao druga, treća i četvrta stranica potpuno logičan?

Prepisivač je očito prepisivao iz predloška u kojem je svaka stranica, imala po 29 redaka. Kada je na prijelazu prve na drugu stranicu dva puta prepisao istih pet redaka uhvatila ga je panika. On zna svoje sposobnosti ili nesposobnost, a počinjena pogreška izazvat će pomicanje teksta na svim stranicama do kraja, odnosno različit raspored teksta u prijepisu u odnosu na predložak. Time on gubi okvir za pisanje koji mu daje veliku sigurnost. Pada mu na pamet spasonosna ideja. Da bi kompenzirao izgubljeni prostor ponovnim prepisivanjem pet redaka, na tri će stranice upisati redak više i pisati gušće, te tako nakon tri stranice "uhvatiti" raspored teksta po stranicama iz predloška. Zbog neraspolaganja kvalitetnim tekstom na glagoljici nisam mogao provjeriti da li je tekst na tri stranice gušći, ali sada sam skloniji drugom rješenju koje sam u knjizi također naznačio. Prostor tri retka kompenziran je dopisivanjem tridesetog retka na tri stranice, a prostor dva retka kompenziran je ispuštanjem dijelova teksta na dva mjesta.

OŠĆE (JOŠ)

I OŠĆE (I JOŠ)

Eliminirajući jednu za drugom pogreške prepisivača došli smo do toga da je postojao oblik Vinodolskog zakona u kojem je svaka stranica, osim naravno posljednje imala po 29 redaka. Ali da li je Vinodolski zakon originalno zapisan na taj način? Nipošto, ali daljnje razmatranje ovog pitanja oduzelo bi previše vremena. S obzirom na pripremljeni grafički prikaz napominjem samo da polazište u traženju originalnog izgleda Vinodolskog zakona treba biti raspored riječi kojima započinje svaka od 76 odredbi. Zašto neke odredbe započinju s I OŠĆE a ostale s OŠĆE. Raspored OŠĆE i I OŠĆE samo je naoko bez smisla i on indicira oblik u kojem je Vinodolski zakon originalno zapisan, te da je originalni tekst u manjoj mjeri ispremiješan prije nego što je prepisan na način da svaka stranica ima po 29 redaka.

Do sada obrazloženo se uglavnom odnosi na prepisivače, a sada ću ukazati na neke spoznaje koje su u manjoj mjeri ili uopće nisu povezane s prepisivačima nego predstavljaju nova rješenja za pojedine probleme teksta Vinodolskog zakona.

NIŠĆE MANE ili

NIŠTAR MANIE ili sl.

IPAK, MEĐUTIM ili NAPROTIV.

Izraz NIŠTAR MANIE ili vrlo slično naveden je deset puta, a istraživači ga na štokavskom zamjenjuju s IPAK, MEĐUTIM ili NAPROTIV. NIŠTAR MANIE je vrlo oštar izraz i u Vinodolskom zakonu on određuje da je ono što slijedi nakon njega obvezujuće. Odgovarajuće zamjene na štokavskom su SVAKAKO, U SVAKOM SLUČAJU ILI NEIZOSTAVNO. Osobno današnju riječ NEIZOSTAVNO doživljavam i kao svojevrstan "prijevod" izraza NIŠTAR MANIE.

NEVEĆE (10 X)

OSIM (9 X)

ALI, IPAK ili MEĐUTIM (1 X)

I riječ NEVEĆE navedena je deset puta. Njezino je značenje potpuno neupitno i istraživači tu riječ u devet slučajeva zamjenjuju s riječi OSIM. U desetom slučaju navođenja, iza nje slijedi nejasan tekst iz kojeg, takvog kako je napisan, istraživači pokušavaju izvući neki smisao. Sukladno tome na štokavskom u desetom slučaju riječ NEVEĆE zamjenjuju s ALI, IPAK ili MEĐUTIM, što predstavlja podilaženje prepisivaču i njegovoj pogrešci. I u desetom slučaju navođenja riječi NEVEĆE, treba forsirati njezino neupitno značenje, a to je OSIM i zatim pokušati ispraviti nejasni tekst koji slijedi nakon nje, a unakazio ga je prepisivač.

AKO E KI UKRAL KNEZU ILI NEGA DVORU ILI PODKNEŽINU ILI SLUŽABNIKU

PLAĆA SVEDOKU VOLA 1 ILI 8 LIBAR

AREDITATI ILI OSTAVITI TIM HĆERAM BLAGO OTČINO I MATERINO

U dva gornja slučaja riječ ILI korištena ja na način kako ju i danas koristimo.

Treći navod je iz vrlo važne odredbe o nasljeđivanju žena u pogledu čijeg tumačenja znanstvenici nisu jedinstveni. Riječ ILI ovdje ne označava dvije različite mogućnosti. U trećem retku ispred i iza ILI rečeno je isto, ali na dva različita načina. U trećem slučaju riječ ILI ima značenje TO JEST. Ovo nije jedini takav primjer, ali je posebno važan jer se odredba davanjem današnjeg značenja riječi ILI ne može zadovoljavajuće protumačiti. Naprotiv, ako se ILI zamijeni s TO JEST odredba postaje pravno gledajući besprijekorna.

PO PRVOM TRETE

Jednako kao i danas, dokazni postupak na sudu provodi se svjedocima. Vinodolskim zakonom predviđeno je da se u slučajevima kada nema svjedoka dokazivanje nečije krivnje ili oslobađanje od optužbe provodi prisegom. Stranka koja priseže dužna je osigurati zakonom propisni broj porotnika koji će zakletvom potvrditi da je to što stranka tvrdi istinito. Prisega se spominje na više mjesta ali je najbolje obrađena u odredbi o dokazivanju kod optužbe za silovanje. To je i očekivano jer se radi o nedjelu kod kojeg u pravilu nema svjedoka. Tužiteljica je dužna na raspravu dovesti 25 porotnika koji će se jedan po jedan s rukom na evanđelju zakleti da je tužiteljica silovana od strane tuženog. Ukoliko svi oni to i učine, krivica je dokazana. Zakon čak daje mogućnost da, ako stranka nema zahtijevani broj porotnika, porotnici koje je osigurala zaklinju se više puta ili se sama stranka zaklinje umjesto porotnika koje nije uspjela osigurati. Navedeno je da u tom slučaju ona priseže PO PRVOM TRETE što se na štokavskom zamjenjuje POSLIJE PRVOG PUTA, a to nije dobro. PO PRVOM TRETE znači PO PRVOM TREĆE, odnosno SVAKI DRUGI PUT. Stranka, ako se mora zakleti više puta jer nije osigurala zahtijevani broj porotnika, ne čini to redom jedno zaklinjanje za drugim, nego se zaklinje naizmjenično s porotnicama koje je uspjela osigurati, odnosno ona se zaklinje PO PRVOM TRETE - SVAKI DRUGI PUT.

Istraživači Vinodolskog zakona, a u prvom redu Lujo Margetić, jedan od naših najvećih pravnih povjesničara koji se stalno vraćao Vinodolskom zakonu smatraju da prisezanje prema Vinodolskom zakonu neshvatljivo ide na ruku strani koja priseže. Dovoljno je na primjer da žena koja želi napakostiti nekom angažira dvije, tri prijateljice, pred njima odglumi silovanje, podigne tužbu i lažnim zaklinjanjem dokaže da ju je optuženi silovao.

VSE INE POROTNIKE MORE PUSTITI PREZ NIEDNE CINE

Ali Vinodolski zakon ipak ne ide toliko na ruku onom tko dokazuje prisegom jer postoji snažno odvraćanje od ovakvih zloporaba, ali ono se posredno iščitava iz detalja navedenog na jednom drugom mjestu. Tu stoji da suprotna strana može onog tko priseže osloboditi prisezanja, što de facto u slučaju silovanja znači priznanje da je nedjelo izvršeno. U tom slučaju dvorski čovjek otpušta preostale porotnike koji se još nisu zakleli bez NIEDNE CINE, što znači bez ikakvog plaćanja. Svako pojedinačno zaklinjanje se plaća, a moja je potpuno slobodna pretpostavka da je to bilo u vrijednosti jedne libre odnosno jedna ovca. Odvraćanje od zloporabe kod silovanja je u tome što tužiteljica za lažno silovanje i prijateljice koje će se s njom zakleti 25 puta, moraju na mjesto zaklinjanja dovesti ukupno 25 ovaca i one idu knezu.

SILOVANJE	50	OVACA
ZBACIVANJE RUPCA S GLAVE (muškarac)	48	OVACA
ZBACIVANJE RUPCA S GLAVE(žena)	2	OVCE

Nekoliko rečenica koje slijede nisu nova spoznaja već zanimljivost. Navedene su vrijednosti – libara ili ovaca – koje dobiva oštećena žena zbog silovanja, zatim ako joj rubac s glave zbaci muškarac i treće ako joj rubac s glave zbaci žena. Silovana žena i žena kojoj je zbačen rubac dobivaju praktički istu vrijednost. To je zbog toga što su u tadašnjem Vinodolu sve žene pokrivale kosu i to je bio znak tjelesne čistoće. Danas se u zapadnoj civilizaciji stalno pokrivanje kose zadržalo samo kod časnih sestara. U vrijeme Vinodolskog zakona kosu nisu smjele prekrivati bludnice i zbacivanje rupca doživljavalo se poniženjem i obeščašćenjem, te je sukladno tome bila utvrđena kazna. Međutim ako je žena ženi zbacila rubac to se očito smatralo žensko ženskim razračunavanjem, te je kazna 24 puta manja i jednaka je kazni za verbalnu uvredu.

Čl. 25

PO ZAKONU KMETĆSKOMU SUDET SE I NIM E ZA URAŽENE ZA DOVOLE UČINENO

PO ZAKONU KMETSKOM SUDITI ĆE SE I NJIMA ZA RANJAVANJE....

Vraćam se novim spoznajama. Prvi dio ove odredbe znači PO ZAKONU KMETSKOM SUDITI ĆE SE I NJIMA ZA RANJAVANJE, ali što znači ZA DOVOLE UČINENO?

ZA DOVOLE UČINENO

ZA OD VOLJE UČINJENO, ZA SVJESNO UČINJENO, ZA NAMJERNO UČINJENO

I TO ZADOVOLJAVA

Smatra se da DO VOLE UČINENO znači I TO ZADOVOLJAVA, a mislim da to nije dobro. I TO ZADOVOLJAVA bi bila nekakva poštapalica, a time se sastavljači ne služe niti na jednom mjestu. Navod ZA DO VOLE UČINENO znači ZA OD VOLJE UČINJENO, ZA SVIJESNO UČINJENO, ZA NAMJERNO UČINJENO i slijedom toga da je u Vinodolu kažnjavano samo ranjavanje s namjerom, a ne i nenamjerno ranjavanje.

BLIŽIKI

PLEME

U pogledu ubojstva u Vinodolu vrijedi prastari zakon da se krv može isprati samo krvlju odnosno zakon život za život, a kažnjavanje ubojice nije institucionalizirano, već smrtnu kaznu izvršava netko od najbliže rodbine ubijenog. Ali postoji institut privremenog sklanjanja i zaštite ubojice, kroz koje vrijeme dvije obitelji pokušavaju dogovoriti plaćanje vražbe kojom bi se otkupio život ubojice. Ako je ubojica pobjegao i nedostupan je, pola iznosa predviđene vražbe plaća rodbina. U odredbi o ubojstvu među kmetovima navedeno je da su to BLIŽIKI, a u odredbi o ubojstvu privilegirane osobe da je to PLEME. Smatra se da su BLIŽIKI i PLEME isto, ali to nije slučaj. Odredba o vražbi za ubojstvo među kmetovima je stara odredba običajnog prava i prema njoj je vražba utvrđena kao egzaktni iznos, a plaćaju ga bližiki tj. najbliža rodbina.

Jednako kao što je kod krađe privilegiranoj osobi ili ranjavanja privilegirane osobe knez utvrdio veće odštete privilegiranoj osobi nego što je to slučaj kada je oštećeni kmet, sigurno da je tako postupio i kod ubojstva privilegirane osobe jer su sve to tipična srednjovjekovna pravna rješenja. I što je napravio? On je odgovornost za plaćanje vražbe proširio s bližiki na pleme što je puno šira kategorija od bližiki, a vražba nije utvrđena kao egzaktni iznos već „kolik knez bude htio“, što znači da je za slučaj ubojstva privilegirane osobe, osim o okolnostima ubojstva knez uzimao u obzir i gospodarsku snagu plemena zločinca.

LIČBA

Riječ ličba zamjenjuje se na štokavskom s prijava ili tužba ali to nije dovoljna zamjena. Riječ se spominje samo na dva mjesta ali iz šturih informacija potpuno pouzdano se, rekao bih matematički može dokazati da ličba nije svaka prijava ili tužba već samo ona koja se odnosi na nasilje.

HUD OFICIJ

Slično tome za izraz hud oficij nije odgovarajuća zamjena zlodjelo nego provođenje službeničkih poslova na štetu kneza. Treba znati da podavanja koja se plaćaju knezu ne ubire sam knez ili njegovi službenici, već službenici općine. Prilikom godišnjeg brojenja stoke u staji i izdvajanja životinja za kneza ili mjerenja vina u bačvama moglo se dogoditi progledavanje kroz prste ili podmićivanje službenika i na to cilja izraz HUD OFICIJ, doslovno prevedeno LOŠA SLUŽBA ili kako bi se danas reklo ZLOPORABA SLUŽBE.

Čl. 72 KOMU POSLU SE GOVORI HERVATSKI ARSAL

KOMU ZASTUPNIKU SE HRVATSKI OBRAĆA ARSAL

ARSA (Labin)

TARSATIKA (Rijeka)

Premda nije posebno važno, za znanstvenike je intrigantno pitanje porijekla i značenja riječi ARSAL. Budući je riječ POSAL – POSLANIK - ZASTUPNIK hrvatska riječ, a ni u jednom drugom dokumentu riječ ARSAL nije evidentirana, mora biti u pitanju nešto vrlo lokalno. Smatram da je realna mogućnost da se i taj naziv kao još neki prenosi iz antike, a da se ranije odnosio na zastupnika rimskog upravitelja koji je iz ARSE ili TARSATIKE dolazio u Krk ili Vinodolske gradove koji su postojali u antici.

AKO RAZBOINIKA ZVRHU MOE ŠKODI NAIDU V NOĆI,

TO EST MNE ŠKODU ČINEĆ TER NEGA ŽIVA NE MOGU ETI

VOLA DA GA NE ZNAM DA BIM VIDIL OD ČESA SE TUŽITI,

A NEGA UBIJU, U NIEDNOJ RIČI NIMAM SE OSUDITI

NI SUPROTIV NE MOZI NIGDORE MNE POITI POITI VOLA PRITI.

Ovo je izuzetno zanimljiva i za upoznavanje Vinodolskog društva možda najvažnija odredba. Pisana je dijelom u prvom licu jednine, a dijelom u trećem licu množine. Istraživači redom na štokavskom odredbu iskazuju u prvom licu jednine pa tako AKO RAZBOINIKA ZVRHU MOE ŠKODI NAIDU zamjenjuju s AKO RAZBOJNIKA NA SVOJOJ ŠTETI NAĐEM, a A NEGA UBIJU zamjenjuju s A NJEGA UBIJEM.

Smatram da to nije pravilno postupanje i da treba postaviti i odgovoriti na dva pitanja, prvo, tko su ljudi koji su zatekli razbojnika na mojem vlasništvu i ubili ga? I drugo, zašto se za ubojstvo, umjesto njihove, isključuje moja odgovornost?

U odredbi koja prethodi ovoj govori se o izdajici, a on sigurno nije taj na koga bi se odredba o ubijanju razbojnika mogla odnositi. Ako čitamo redom odredbu po odredbu Vinodolskog zakona i postavljamo pitanje da li su to ONI iz odredbe o ubijanju razbojnika dolazimo do zaključka da ONI mogu biti jedino PASTIRI I ORAČI KOJI ŽIVE IZVAN GRADA. Pogledajmo jedinu odredbu u kojoj se oni spominju.

VANI IZ GRADA

PASTIRI I ORAČI I INI LUDI DOBRA GLASA TO EST VSAKI

OD NIH ESU VEROVANI ZA SVIDOKI, TAKO V RUBANI TAKO

V SILAH I VA INOM DRUGOM ZLU STVORENJU

IZVAN GRADA,

PASTIRI I ORAČI I INI LJUDI DOBRA GLASA, TO JEST SVAKI

OD NJIH, SU VJERODOSTOJNI ZA SVJEDOKE, KAKO U PLJAČKI, TAKO

U NASILJU I U INOM DRUGOM ZLODJELU.

Ova je odredba u originalu Vinodolskog zakona morala neposredno prethoditi odredbi o nekažnjivom ubijanju razbojnika

Odredbe savršeno pristaju jedna uz drugu. Obje diktira netko od nazočnih kmetova. Oni žive u gradovima a pastiri i orači žive s kmetskim blagom i uz njihovu zemlju izvan gradova. Pastiri i orači su ti koji mogu zateći razbojnika čineći štetu na kmetovoj imovini.

Odredba govori da pastiri i orači nemaju u društvu isti pravni položaj kao kmetovi. Njihova vjerodostojnost na sudu nije potpuna. Oni su vjerodostojni u svim zlodjelima, a ako se to posebno navodi oni nisu vjerodostojni u drugom, a to drugo mogu biti jedino sporovi u svezi s nekretninama. Pastiri i orači ne mogu biti svjedoci u sporovima o nekretninama zato jer ne mogu biti vlasnici nekretnina. Pastiri i orači su sluge u vlasti kmetova i u slučaju ubojstva razbojnika uopće se ne postavlja pitanje njihove odgovornosti jer su oni, slikovito rečeno, samo oružje kojim je kmet izvršio ubojstvo. Ovakvim tumačenjem obje ove odredbe dobivaju puni smisao.

AKO RAZBOINIKA ZVRHU MOE ŠKODI NAIDU V NOĆI,

TO EST MNE ŠKODU ČINEĆ TER NEGA ŽIVA NE MOGU ETI

VOLA DA GA NE ZNAM DA BIM VIDIL OD ČESA SE TUŽITI,

A NEGA UBIJU,. U NIEDNOJ RIČI NIMAM SE OSUDITI

NI SUPROTIV NE MOZI NIGDORE MNE POITI POITI VOLA PRITI.

I još jedan detalj. Navod s kraja odredbe o nekažnjavanju za ubojstvo NI SUPROTIV NE MOZI NIGDORE MNE POITI VOLA PRITI na štokavskom se zamjenjuje s NITI ME TKO MOŽE TUŽITI. Potpuno je neprihvatljivo da bi sastavljači, nakon što su zapisali U NI JEDNOJ STVARI NEMAM SE OSUDITI u nastavku naveli NITI ME TKO MOŽE TUŽITI.

U pitanju je ubojstvo, a rekli smo da je krvna osveta koju izvršava član obitelji ubijenog legalni način izvršavanja smrtne kazne. S navodom NI SUPROTIV NE MOZI NIGDORE MNE POITI VOLA PRITI kmet je rekao da na njega ne smije krenuti odnosno doći krvni osvetnik da bi isprao krv ubijenog i da bi to bilo ubojstvo podložno kazni.

Povijesno sjećanje Praputnjaka seže do vremena kada Praputnjarci nisu bili vlasnici zemlje koju su obrađivali. Oni su bili najamni radnici kmetova, a kmetovi su bili bogate ugledne osobe iz Bakra. S pokoljenja na pokoljenje u Praputnjaku se prenose riječi „kmet je bil gospodin čovik“. U vrijeme Vinodolskog zakona Praputnjarci i mještani svih Bakru okolnih mjesta nisu čak ni najamni radnici već sluge u vlasti kmetova i čija je vjerodostojnost na sudu ograničena.

KNEZ

KMETOVI

PASTIRI I ORAČI

Ovo je Temeljna vinodolska društvena piramida i nova spoznaja o Vinodolskom zakonu i vinodolskom društvu. Kmetovi nisu dno društvene ljestvice, već su to pastiri i orači, kmetske sluge koji ne mogu posjedovati nekretnine.

Rješenja za sve probleme Vinodolskog zakona treba tražiti u samom tekstu Vinodolskog zakona, a ako to ne daje rezultat primarno treba koristiti sačuvane kasnije dokumente iz pravnog sustava Vinodolskog zakona. Navesti ću najvažniji primjer za to (Čl. 38).

44. GDJE NE BI BILO TUŽBE, NEMA NI JEDNE KAZNE,

NITI SE IMA PRISILITI BILO KOGA PODIGNUTI NEKU TUŽBU

O NEKOJ STVARI PRED DVOROM ILI DRUGDJE,

OSIM AKO JE S NJEGOVOM DOBROM VOLJOM.

Tekst ove odredbe Vinodolskog zakona nije u ničemu sporan pa ga navodim na štokavskom. Odredba je naoko nezanimljiva, a budući nije utvrđena sankcija za prinudu, postavlja se pitanje zašto je odredba uopće napisana i to pogotovo GDJE NE BI BILO TUŽBE NEMA NI JEDNE KAZNE? Jer, ako nema tužbe nema sudskog postupka i jasno da ne može biti ni kazne. Odgovor na pitanje nalazimo u vinodolskom dokumentu stoljeće mlađem od Vinodolskog zakona.

> OD PRAVDI OD PASTIRI: KI BI ČA UKRAL MEJU DRUŽBU, IMA ZGUBIT VSU ŽIVINU, A SAM IMA VAZET ŠĆAP OBILEN, TERE POITI TJA A GDA OSTANE, OSUD.
>
> O PRAVDI MEĐU PASTIRIMA: TKO BI ŠTO UKRAO U DRUŽBI, GUBI SVE ŽIVOTINJE, A SAM IMA UZETI ŠTAP OGULJENE KORE I OTIĆI. KADA OSTANE, OSUĐUJE SE.

Da bi mogli razumjeti napisano, moramo nešto znati o ovčarstvu u Vinodolu.

Općenito je prihvaćeno da je na Mediteranu osnova egzistencije čovjeka bila ovca i to tim više što god se dalje ide u prošlost. Još ne tako davno u Vinodolu je svaka obitelj imala ovce, a pojedinim obiteljima ovčarstvo je bilo jedina djelatnost. Za vrijeme kasne jeseni zime i ranog proljeća ovce su držane u naseljima i svaka je obitelj brinula za svoje ovce. Zimi se ovce napasaju uz naselja i obalu a na proljeće se postupno odvode u sve više predjele, kako prolazi vegetacija u nižim predjelima. U trenutku kada postaje neracionalno vraćati ovce svaki dan kući, obitelji koje se ne bave isključivo ovčarstvom predaju svoje ovce na čuvanje onima koji žive isključivo od ovčarstva, a nekoliko takvih ovčara udružuje ovce u vrlo velika stada o kojima zajednički brinu. Ovo je, gledajući zajednicu, najracionalnije rješenje. Od tog trenutka nomadski se ovčari visokim predjelima Vinodola i Gorskog kotara. Udruženi pastiri sele se od jednog privremenog boravišta do drugog i proizvode sir.

Ljeti udruženi pastiri su DRUŽBA koja se spominje u dokumentu. Dokument koji predstavlja odredbu običajnog prava određuje da ako se utvrdi da je netko u družbi počinio podmuklu krađu i pokrao kolege, taj gubi sve svoje ovce i mora otići noseći štap oguljene kore, što ga je javno žigosalo i imalo neko simboličko značenje. Ako družba odluči iz nekog razloga ne postupiti po odredbi običajnog prava, tata čeka OSUD što znači suđenje, presuda, plaćanje kazne knezu i plaćanje ukradenog u dvostrukoj vrijednosti, a sve prema odredbama Vinodolskog zakona.

Tek sada se vidi ključna važnost naoko nezanimljive odredbe Vinodolskog zakona:

> GDJE NE BI BILO TUŽBE, NEMA NI JEDNE KAZNE,
>
> NITI SE IMA PRISILITI BILO KOGA PODIGNUTI NEKU TUŽBU
>
> O NEKOJ STVARI PRED DVOROM ILI DRUGDJE,
>
> OSIM AKO JE S NJEGOVOM DOBROM VOLJOM.

Ovom odredbom Vinodolci onemogućuju knezu naplatu kazni predviđenih Vinodolskim zakonom u slučaju ako oštećena strana nije podnijela tužbu. Knez ne može nikoga prisiliti podnijeti tužbu, ako dotični to ne želi, a Vinodolci ne podnose tužbu u slučaju kada postupaju po svojim prastarim zakonima, kao što je to slučaj u pogledu pastira.

U nastavku dokumenta o pravdi od pastiri rečeno je:

BURICA I VSA INA TATBA GREJU POD OBILEN ŠĆAP

To znači da i za druge krađe kazna može biti nošenje štapa oguljene kore.

Vratimo prethodni prikaz.

Vinodolskim zakonom utvrđena su kaznena djela i kazne ali iz ove odredbe proizlazi da u kaznenim djelima među Vinodolcima primjena nije obvezujuća. Primjena je sigurno bila obvezujuća kada su bila u pitanju kaznena djela počinjena na štetu kneza i osoba iz njegovog okruženja, te kaznena djela koja su predstavljala atak na sigurnost poretka.

Navod PRED DVOROM ILI DRUGDJE vrlo je važan, jer govori da se odredba odnosi i na djela nasilja. Naime samo za djela nasilja tužba se može podnijeti i DRUGDJE, A NE SAMO PRED DVOROM.

Ovakvo tumačenje podupiru i neki beznačajni detalji na koje se ne obraća pažnja.

AKO BI MUŽ ŽENI ZVERGAL HOVERLICU ILI POKRIVAČU

Z GLAVE VA ZLI VOLI TER BI SE MOGLO PRIKAZATI

TRIMI DOBRIMI MUŽI VOLIA ŽENAMI

PLATI LIBAR 50 AKO E TUŽBA S TOGA

Za zbacivanje rupca plaća se kazna od 50 ovaca, a dio kazne ide knezu, ali samo AKO E TUŽBA S TOGA. Ako nema tužbe, nema plaćanja, a oštećena se ne smije prisiljavati podnijeti tužbu.

NAPRAVA

U odredbi o ubojstvu navedeno je da ako izostanu plaćanje vražbe i naprava, ima se izvršiti krvna osveta. Riječ NAPRAVA govori da, osim plaćanja vražbe postoje i drugi načini kojima se nastali problem između dvije obitelji može riješiti.

AKO SE NE BUDE MOGAL NAPRAVIT Š NU PO NIKI ZAKON

Odredbom o kažnjavanju za silovanje utvrđeno je plaćanje kazne, a zatim slijedi AKO SE NE BUDE MOGAL NAPRAVIT Š NU PO NIKI ZAKON.

PO NIKI ZAKON

NA NEKI NAČIN

PO NEKOM ZAKONU

Izraz PO NIKI ZAKON svi NA ŠTOKAVSKOM interpretiraju NA NEKI NAČIN, a to Vinodolci nisu napisali, nego su napisali PO NEKOM ZAKONU to jest PO NEKOJ ODREDBI OBIČAJNOG PRAVA.

Jedna odredba običajnog prava po kojoj se u Vinodolu kada je u pitanju silovanje postupa navedena je u kasnijem statutu grada Trsata.

AKO BI SILU UČINIL KOJ DIVOJKE, DA JU POZAKONI;

SUJEN BUDI OD DUHOVNIK.

Ako su silovatelj i žrtva neoženjene osobe, one sklapaju brak, počinitelj se ne kažnjava, osim pokorom na svetoj ispovijedi.

Povezivanje Vinodolskog zakona sa stoljeće mlađim dokumentom OD PRAVDI OD PASTIRI rezultira spoznajom da je Vinodolskim zakonom kodificirano ono što je u Vinodol donio knez i ono što je doživjelo promjenu, zbog dolaska kneza ili promjene pravnih shvaćanja, ali i da je njime ujedno potvrđena legalnost primjene prastarih zakona – odredbi običajnog prava koje u samom Vinodolskom zakonu nisu zapisane.

I nakon uspostave kneštva i zapisivanja Vinodolskog zakona, Vinodolci u velikoj mjeri nastavljaju živjeti po svojim zakonima - prastarim odredbama običajnog prava.

PRIČA O ISHODIŠTU
ILI ZABORAVLJENA DOLINA PRAPOVIJESNOG SVIJETA

Ovo je naziv posljednjeg poglavlja knjige. Priča zbog toga što izostaje egzaktnost kao u ostalim dijelovima knjige, tako da ne mogu govoriti o novoj spoznaji nego samo o potpuno novom pristupu u proučavanju Vinodolskog zakona.

AKO SE LOPOV ZATEČE GDJE PROBIJA ZID, PA MU SE
ZADA SMRTNI UDARAC, NJEGOVU KRV NE TREBA
OSVEĆIVATI. NO AKO JE VEĆ IZIŠLO SUNCE,
NJEGOVU KRV TREBA OSVETITI.

Prilikom proučavanja Vinodolskog zakona primijetio sam da je dosta pravnih pitanja riješeno na isti ili vrlo sličan način kao u Starom zavjetu, otprilike tisuću godina prije Krista.

Ovo je starozavjetna odredba.

O nekažnjavanju za ubojstvo noću prilikom zaštite imovine u Vinodolu govorili smo

AKO GA ZVIJER RAZDERE, NEKA GA DONESE ZA DOKAZ,
TAKO DA ZA RAZDERANO NE DAJE ODŠTETE

AKO BI SE IPAK NESREĆOM DOGODILO DA KOJA ŽIVOTINJA
UGINE, ISTI GOSPOŠTIJSKI PASTIR OBVEZAN JE DONIJETI
KOŽU KAŠTELANU I DOKAZATI DA SE DOGODILA NESREĆA

Gore je starozavjetna a dolje odredba Hreljinskog urbara.

A BUDUĆI DA JU JE (MLADU DJEVICU)
OSKVRNUO NEKA JE UZME ZA ŽENU

AKO BI SILU UČINIL KOJ DIVOJKE,
DA JU POZAKONI

Gore je starozavjetna, a dolje odredba Trsatskog statuta.

SUD I SUCI POSTOJE U SVAKOM GRADU

NENAMJERNO UBOJSTVO NE KAŽNJAVA SE

NA SNAZI JE KRVNA OSVETA

POSTOJI INSTITUT SKLANJANJA UBOJICE I PLAĆANJA VRAŽBE

DOKAZIVANJE JE SVJEDOCIMA, A U NEKIM SLUČAJEVIMA PRISEGOM

AKO NEMA SINOVA, KĆERI NASLJEĐUJU IMOVINU RODITELJA

Ovo su neke od daljnjih uočenih sličnosti Starog zavjeta i Vinodolskog zakona. Podvlačim slijedeću rečenicu. Na sličnost pravnih normi Starog zavjeta i Vinodolskog zakona ne ukazujem da bi na bilo koji način povezao dva dokumenta ili naroda, već samo da bi pokazao da su brojna pravna rješenja iz Vinodolskog zakona bila kulturna svojina civilizacije na Mediteranu na prijelazu drugog u prvo tisućljeće prije Krista.

Što u to vrijeme imamo u Vinodolu?

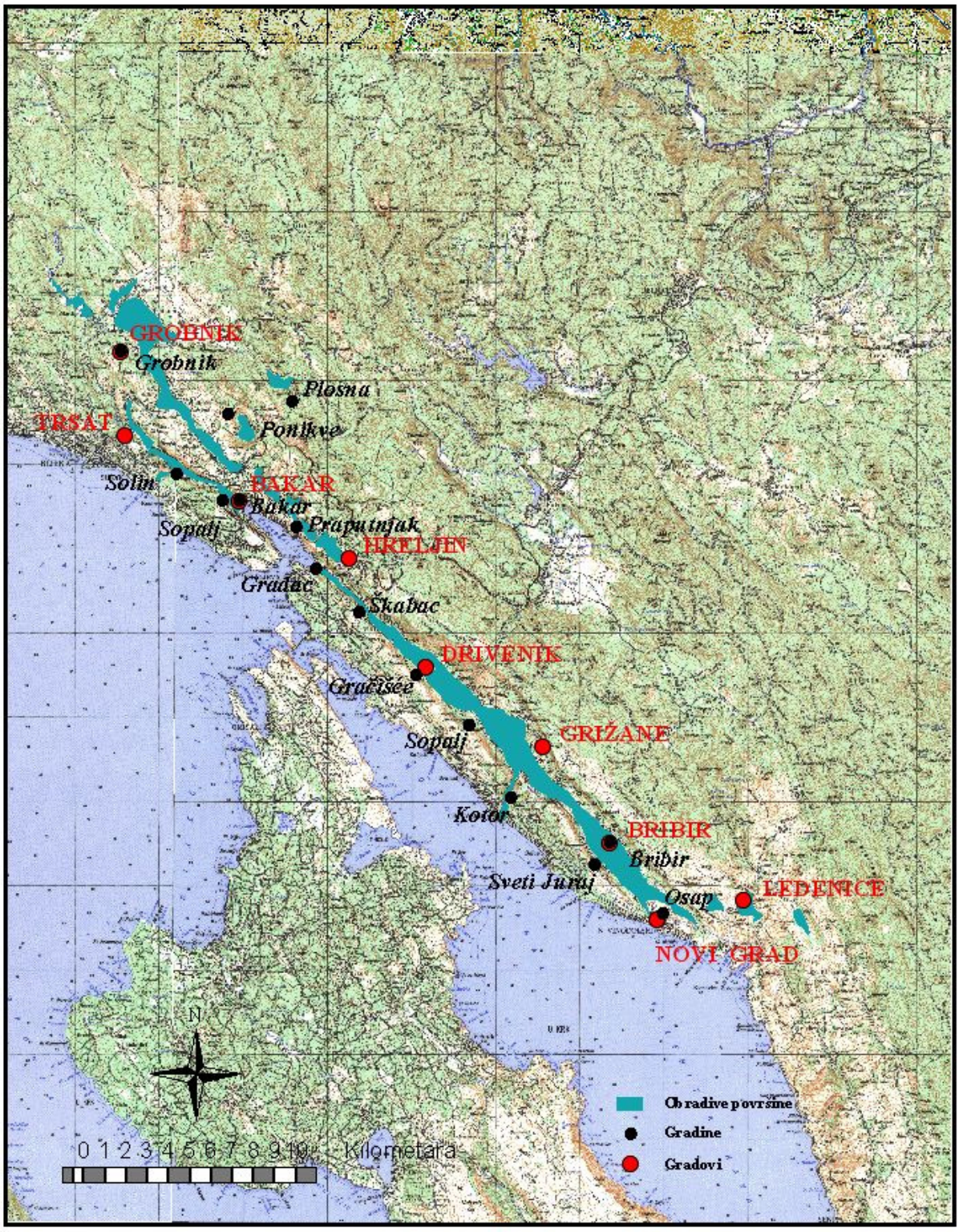

PRIBLIŽNI PRIKAZ POLOŽAJA GRADOVA VINODOLSKIH ZAKONA
I POZNATIH MI PRAPOVIJESNIH GRADINA
U ODNOSU NA NAJKVALITETNIJE OBRADIVO ZEMLJIŠTE

Vinodolom Vinodolskog zakona smatra se dolina koja se proteže paralelno s morskom obalom u duljini od gotovo 50 kilometara, duž koje je smješteno 9 gradova Vinodolskog zakona označenih crvenim točkama. U dolini se nalaze obradive površina označene zelenom bojom. Izvan doline obradive površine su rijetke i male.

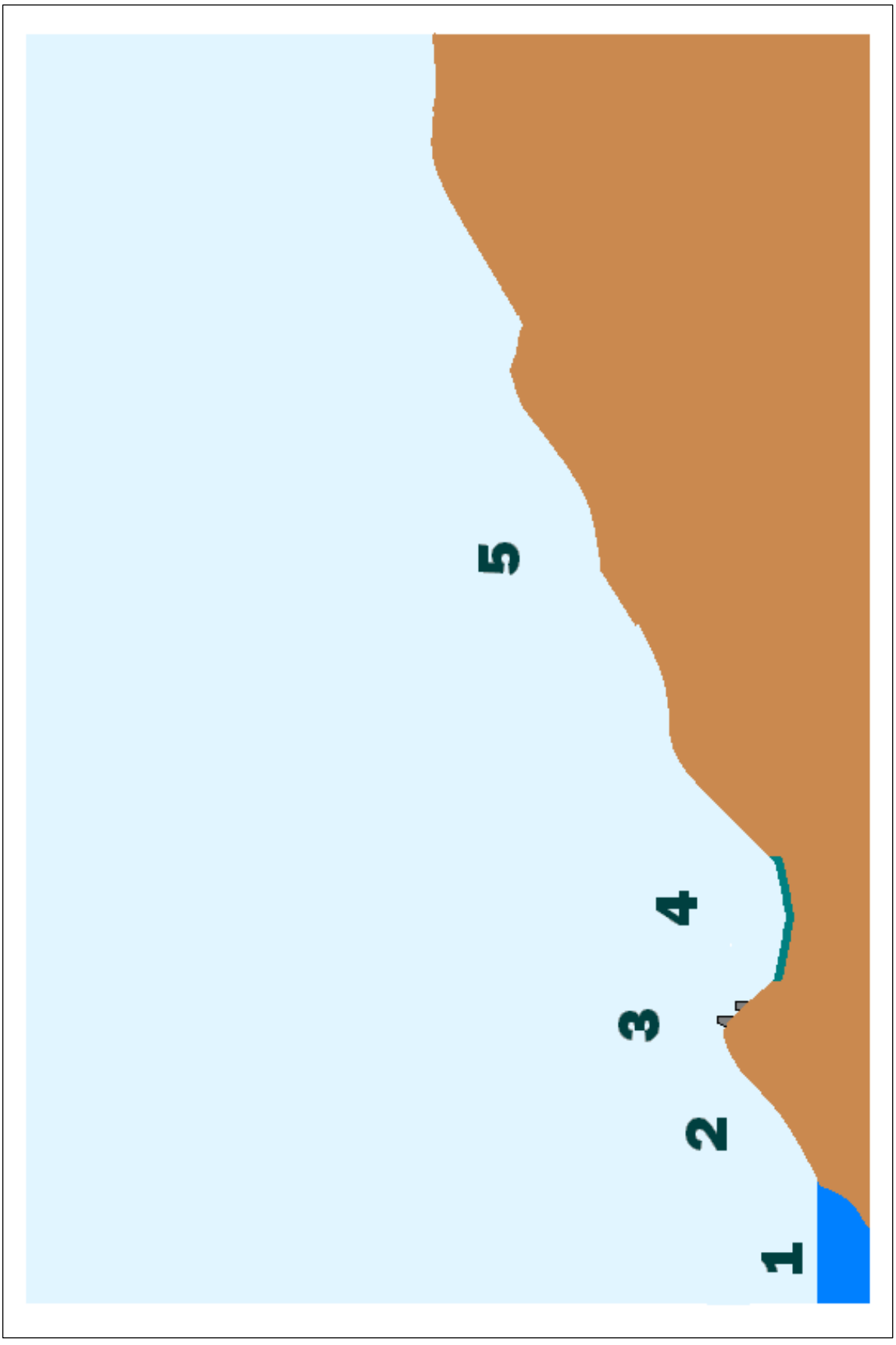

Ovo je shematski presjek Vinodola okomit na morsku obalu na bilo kojoj poziciji. Između mora i doline nalazi se uzvisina a nakon doline teren se strmo penje i prelazi u planinsko područje koje se nastavlja na područje današnjeg Gorskog kotara. Životni prostor Vinodolaca na kojem su oni obavljali svoje egzistencijalne djelatnosti nije samo dolina uz koju su smještena naselja, nego široki pojas od morske obale gotovo do središta Gorskog kotara. Isti poprečni presjek duž Vinodola uvjetovao je u prošlosti potpuno isti način života ljudi u naseljima u cijelom Vinodolu.

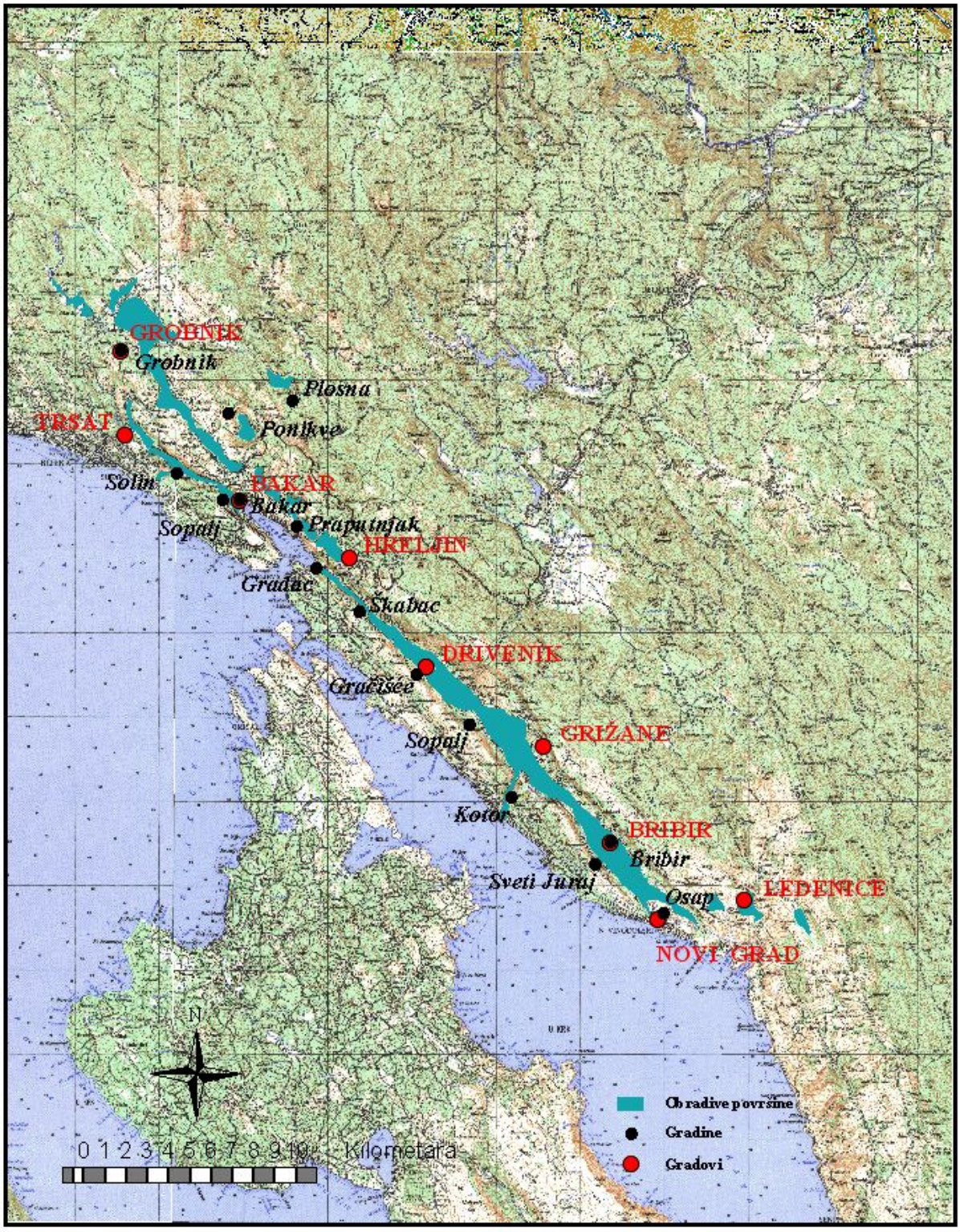

PRIBLIŽNI PRIKAZ POLOŽAJA GRADOVA VINODOLSKIH ZAKONA
I POZNATIH MI PRAPOVIJESNIH GRADINA
U ODNOSU NA NAJKVALITETNIJE OBRADIVO ZEMLJIŠTE

Crvene točke predstavljaju gradove Vinodolskog zakona. Niz crnih točaka koji je isprepleten s nizom gradova Vinodolskog zakona predstavlja prapovijesne gradine podignute na prijelazu brončanog u željezno doba, otprilike jedno tisućljeće prije Krista, dakle u vrijeme kada Bog objavljuje zakon Izraelcima i kada oni zaposjedaju obećanu zemlju. Položaj prapovijesnih gradina i gradova Vinodolskog zakona uvjetovan je razmještajem obradivih površina i u oba slučaja ukazuje na naseljavanje po obrascu i organiziranost područja. Egzistencijalne djelatnosti u Vinodolu i u vrijeme Vinodolskog zakona i u prapovijesti su ovčarstvo i ratarstvo. O prirodnim uvjetima savršeno prilagođenom ovčarstvu već smo nešto rekli. Boravio sam prije pola stoljeća na privremenom boravištu udruženih pastira i mislim da sam doživio prapovijest: mošuna tor za ovce i koliba za ljude od granja, drvena posuda za mužnju, cjedilo za mlijeko od lipove kore ispunjeno bukovim ili grabrovim lišćem, bakreni kotao za sirenje na otvorenoj vatri, drvena šupica za skupljanje sira, drvene posude za sir, stroga podjela poslova među pastirima, hijerarhijski odnosi određeni starošću pojedinca i slično. Sve je tu bilo elementarno i prožeto funkcijom i u ničemu nije moglo biti jednostavnije. Posljednje inovacije u ovčarstvu bile su škare za šišanje ovaca i bakreni kotao za sirenje, a sve ostalo, uključujući i međuljudske odnose u svezi s ovčarstvom potječe iz vremena naseljavanja Vinodola u prapovijesti, kada je ovčarstvo prilagođavano podneblju, njegovim ritmičkim mijenama, čovjeku pojedincu i zajednici.

U pogledu ratarstva nema takve okoštalosti jer su se sredstva za obradu zemlje značajnije unaprjeđivala, a uvodile su se i nove kulture. Međutim osnovni poslovi oko nasada: sjetva, briga oko nasada tijekom vegetacije, žetva, vršidba i slično obavljali su se iz generacije u generaciju tisućljećima u istim terminima, na isti način i uz iste običaje. To vrijedi i u pogledu vrlo važnih poslova koji se odnose na osiguranje zimskih zaliha sijena.

Vezano na ove tri temeljne djelatnosti, ali i drugo, kao što je to na primjer određivanje granica područja naselja, rješavanje sporova oko granica područja, uređenje i održavanje puteva korištenje izvora, uređenje i korištenje lokvi i studenaca itd. postoji vrlo mnogo stvari koje moraju biti regulirane u međuljudskim odnosima, kako oni ne bi bili anarhični. To vrijedi i za vrijeme u kojem je nastao Vinodolski zakon ali i za prapovijest.

Od vremena uočavanja posebnosti Vinodolskog srednjovjekovlja vode se među znanstvenicima rasprave o porijeklu Vinodolske općine koja stoji iza tih posebnosti.

Jedni smatraju da Vinodolska općina potječe od Starih Grka, a drugi da korijeni Vinodolske općine leže u organizaciji Slavena.

Ali da li Vinodolska općina, i običajno pravo Vinodolaca baštine nešto iz samog Vinodola? To je nedokazivo, ali s obzirom na kontinuitet naseljenosti, očitu organiziranost područja u prapovijesti i okoštalost elementarnog života u Vinodolu kroz cijelu prapovijest i povijest, logično je pretpostaviti da su i pojedina pravna rješenja u neizmijenjenom obliku pratila taj život. To bi u prvom redu moglo biti kažnjavanje nošenjem štapa oguljene kore koje nije posvjedočeno nigdje drugdje u Hrvatskoj, ili neka od prije spomenutih pravnih rješenja koja su u vrijeme kada su u Vinodolu građene prapovijesne gradine već bila kulturna svojina mediteranskih naroda. Čak i u slučaju ako su u Vinodolskom zakonu takva rješenja malobrojna u odnosu na slavensko običajno pravo i utjecaje s drugih pravnih područja, ishodištem Pravnog sustava Vinodolskog zakona treba smatrati vinodolsku prapovijest.

Na samom smo kraju, pa ću s nekoliko snimki podsjetiti na mjesto gostovanja vašeg pjevačkog zbora BAŠĆINA prije dvije godine, a ujedno ću alegorijski iskazati kako gledam na proučavanje Vinodolskog zakona u svojoj nedjeljivoj cjelovitosti koja obuhvaća i tekst i povijest i pravo i prostor Vinodola i život u njemu.

Ovo su zidne slike iz svetišta crkve Svetog Josipa u Praputnjaku. Gledajući pojedinačno slike, one djeluju dopadljivo, ali na taj način teško možemo iščitati zapis koji slike predstavljaju, a još je teže utvrditi eventualno postojanje pogreške na nekoj slici.

Tek gledajući podcjeline i cjelinu, zapis postaje jednostavno i potpuno čitljiv, a pogreške lako uočljive. Da je u svakoj podcjelini jedna slika oštećena ili uništena i da ne znamo njihov originalni izgled, ipak bi s potpunom sigurnošću mogli naručiti doslikavanje oštećene ili uništene slike.

U lađi izostaje stroga logična koncepcija, u prvom redu zato što je donacijama vitraja narušena zamisao slikara Marka Antoninija. Ali ni kod vitraja ništa nije potpuno slučajno, to jest uvijek postoji nekakva logika kojom se u slučaju potrebe možemo pomoći.

SV. ĆIRIL

METOD

SV. JERONIM

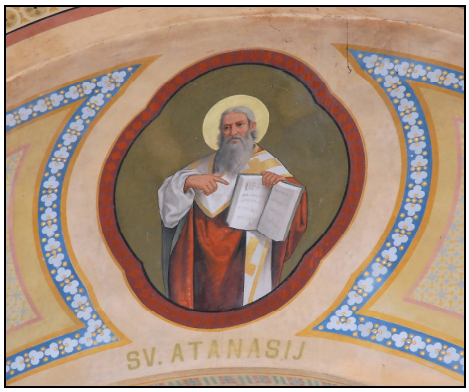
SV. ATANASIJ

SV. JVAN ZLATOUSTI

Ovdje na primjer postoji veza osobe s vitraja i donatora. U oba se slučaja osoba zove Toma.

U ovom slučaju postoji veza vitraja i mjesta postave. Ako je vitraj uz sam kor logična je pretpostavka da je žena koja svira Sveta Cecilija.

Zahvaljujem Društvu prijatelja glagoljice na profesionalnom i ljubaznom pristupu prilikom dogovaranja predavanja, a u prvom redu na ukazanoj mogućnosti za prezentiranje mog amaterskog uratka na ovoj uglednoj Tribini. Sve to je za mene jedno ugodno životno iskustvo i vrlo važno za širenje informacije o knjizi.

Zahvaljujem Vam na pažnji